

Definition of such concepts as «professional-communicative competence», «human resource management at sea», «leader» etc. is given in the article.

The author pays great attention to describing and characterizing the process of managing by human resources at sea. He outlines the problem of communication among crewmembers of the vessel, determines the need for future seamen to be communicatively competent, to be able to do any informational contacts.

Additionally, he analyzes the concept «leader at sea», and outlines its corresponding descriptions.

In this article the author also highlights the role of professional-communicative competence in the process of organizing of work of members of crew.

Separately, the author characterizes ways of increasing of level of professional-communicative competence of cadets of higher maritime educational institutions and considers training courses in range of special subjects for future maritime specialists that would be able to form organizing and management skills in the process of professional training.

Key words: communication, professional-communicative competence, management by human resources, leader, head, maritime resources management.

УДК 378.17:371.132:331.47

Мешко Г.М.*

МОДЕЛЬ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ЗБЕРЕЖЕННЯ І ЗМІЦНЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ЗДОРОВ'Я

У статті представлено результати пілотажного дослідження стану професійного здоров'я вчителів та рівня готовності студентів до діяльності зі збереження і зміцнення свого здоров'я. Обґрунтовано модель системи підготовки майбутніх учителів до діяльності зі збереження і зміцнення професійного здоров'я у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін. Схарактеризовано структурні компоненти запропонованої моделі системи підготовки майбутніх учителів до збереження і зміцнення професійного здоров'я – теоретико-методологічний, організаційно-змістовий, процесуально-діяльнісний, діагностичний, результативний. Описано етапи реалізації системи підготовки майбутніх учителів до означеного виду діяльності – мотиваційно-діагностичний, пізнавальний-формульний, практико-творчий.

Ключові слова: майбутні вчителі, професійне здоров'я, збереження і зміцнення професійного здоров'я, модель системи підготовки, компоненти системи підготовки.

Дослідження педагогічної діяльності (В. Бобрицька, С. Болтівець, С. Вершловський, Н. Кузьміна, А. Маркова, О. Марковець, Л. Мітіна, Н. Назарук, В. Сластьонін, М. Смирнов, О. Щербаков, В. Якунін й ін.) свідчать про її високу емоційну напруженість, потенційну афектогенність. Висока емоційна напруженість зумовлена наявністю багатьох факторів ризику, стрес-факторів, які постійно присутні в роботі вчителя і впливають на його самопочуття, працездатність і якість професійної діяльності. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, коефіцієнт стресогенності педагогічної діяльності складає 6,2 бали (за максимального коефіцієнту 10 балів). У списку Американського інституту дослідження стресу перші три місця займають вчителі старших класів, поліцейські і шахтарі [3, с. 133].

Результати проведеного нами дослідження засвідчили, що тільки 7,6% педагогів з-поміж обстежених почувають себе відносно здоровими, у них високий рівень працездатності і прогнозується висока стресостійкість. У 77,3% учителів виявлено порушення в емоційній сфері (вони часто переживають поганий настрій, дратівливість, напруженість, неспокій, гнів, труднощі в керуванні своїми емоціями). Резерви їхнього

* © Мешко Г.М.*

організму близькі до виснаження. Більшість з опитаних нами студентів – майбутніх учителів – відзначають, що не вміють протистояти стресу, долати його негативний вплив на власну особистість, недостатньо володіють інформацією про способи формування стійкості до стресу, технологією збереження і зміцнення професійного здоров'я. Тому питання підготовки майбутніх учителів до діяльності зі збереження і зміцнення професійного здоров'я мають бути серед найбільш пріоритетних у вищих педагогічних навчальних закладах.

У сучасній психолого-педагогічній науці значну кількість досліджень присвячено проблемам формування здорового способу життя, валеологічної грамотності, валеологічної свідомості майбутніх учителів (В. Антипіна, М. Берєбін, О. Волинська, В. Грушко, М. Доброрадних, З. Литвинова, В. Лободін, Л. Овчиннікова, Л. Уткіна, Л. Хомич та ін.), валеологічної культури майбутніх педагогів (В. Бобрицька, Ю. Бойчук, С. Болтівець, Н. Гончарова, Л. Грішкіна, Н. Рибачук та ін.), проблемі підготовки вчителя до реалізації завдань здоров'язбережувальної педагогіки (В. Безпалько, Я. Герчак, Б. Долинський, Т. Засобіна, С. Крохмаль, Л. Хабін, О. Панюкова та ін.), використанню здоров'язбережувальних технологій у практиці підготовки майбутніх фахівців (О. Ващенко, Ю. Палічук, Л. Романишина та ін.).

Констатуючи наявність у науковій літературі значного масиву досліджень у галузі формування культури здоров'я, здорового способу життя, варто відзначити їх недостатність у сфері підготовки майбутніх учителів до збереження і зміцнення професійного здоров'я.

Процес підготовки майбутніх учителів до збереження і зміцнення професійного здоров'я має спрямовуватись ідеальним уявленням – образом майбутнього стану суб'єкта праці, який повинен відображати його бажані властивості. Тому необхідним є створення моделі системи підготовки майбутніх учителів до збереження і зміцнення професійного здоров'я.

Мета статті полягає в розкритті створеної системи підготовки майбутніх учителів до збереження і зміцнення професійного здоров'я у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін.

Модель системи підготовки майбутніх учителів до збереження і зміцнення професійного здоров'я – це система об'єктів і знаків, що відтворюють суттєві властивості об'єкта-оригіналу – ідеального образу майбутнього вчителя, готового до збереження і зміцнення професійного здоров'я. Процедура побудови моделі об'єкта дослідження є етапом на шляху від чуттєво-конкретного знання про нього до мисленнево-конкретного, що дає змогу зафіксувати чіткий зв'язок елементів, урахувати складні, множинні і різноспрямовані чинники перебігу педагогічного процесу [2, с. 213].

В. Ільїн сформулював перелік вимог, яким повинна відповідати модель: по-перше, вона повинна відображати цілісність процесу чи явища; по-друге, давати опис умов і засобів протікання процесу; по-третє, повинна будуватись структурно. Відповідно до системноцілісного підходу освітній процес потрібно розглядати в двох структурних характеристиках – стану і руху. Структура стану – це побудова процесу в розрізі, у кожен момент руху; структура руху – перетворення стану процесу в ході його руху [1, с. 92-93].

Запропонована в моделі система підготовки майбутніх учителів до збереження і зміцнення професійного здоров'я характеризується цілісністю, взаємодією її компонентів, елементів, частин, зв'язками і відношеннями, що обумовлюють її структуру, взаємодію з середовищем, системами нижчого і вищого порядку, щодо яких вона виступає як частина. Системне моделювання передбачало не лише проектування, але й визначення шляхів упровадження запропонованої системи

підготовки майбутніх учителів до здоров'ятворчої діяльності у практику професійної підготовки.

Основними теоретичними положеннями, які визначили й обумовили конструювання моделі системи підготовки майбутніх учителів до збереження і зміцнення професійного здоров'я, є принципи. Принципи визначають зміст і характер діяльності викладача і навчально-пізнавальної діяльності студентів, організаційні форми і методи педагогічного процесу, взаємозалежність і взаємозумовленість компонентів підготовки, відношення між суб'єктами освітнього процесу. При обґрунтуванні принципів ми враховували логічні основи теорії пізнання, закономірності психічного розвитку людини, особливості студентського віку, рівень розвитку психолого-педагогічної науки і стан практики підготовки фахівців у вищій школі, а також різноманітні підходи до обґрунтування принципів організації педагогічного процесу.

У процесі моделювання системи підготовки майбутніх учителів до означеного виду діяльності ми дотримувалися загальнодидактичних принципів (науковості, зв'язку з життям, систематичності і послідовності, свідомості та активності, доступності, міцності, культуровідповідності, природовідповідності, професійної спрямованості, емоційності) і специфічних принципів (пріоритетності самопізнання і саморозвитку, інтегративності, індивідуалізації підготовки, комплексного підходу, суб'єктності, наступності і неперервності, здоров'язбережний принцип (побудова освітнього процесу на здоров'язбережних засадах), зв'язку духовного, чуттєвого і фізичного, гармонізації всієї системи ціннісних орієнтацій, психологічного супроводу).

При створенні комплексної програми підготовки майбутніх учителів до діяльності зі збереження і зміцнення професійного здоров'я ми реалізували принцип обмеження наукової компетенції (принцип психолого-педагогічної компетенції в питаннях здоров'я). Важливим є чітке розмежування сфер здоров'ятворчого впливу (сферою діяльності педагогів є процес навчання і виховання, а не процес лікування чи зцілювання) і, відповідно, акцентуація уваги на формуванні здоров'я у системі вищої освіти. Це визначило і спектр нашого дослідження – підготовку майбутніх учителів до збереження і зміцнення професійного здоров'я у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін.

Сформульовані принципи стали своєрідними педагогічними імперативами при побудові моделі системи підготовки майбутніх учителів до збереження і зміцнення професійного здоров'я. Вони взаємопов'язані, доповнюють одне одного, потребують узгодженої реалізації.

Розроблена система підготовки майбутніх учителів до збереження і зміцнення професійного здоров'я є частиною цілісної загальної системи професійно-педагогічної підготовки. Представлена модель системи підготовки майбутніх учителів до збереження і зміцнення професійного здоров'я становить собою комплекс взаємопов'язаних компонентів, які забезпечують цілеспрямований вплив на студентів з метою формування у них готовності до означеного виду діяльності, інтегрованими індикаторами (узагальненими показниками) сформованості компонентів якої є стратегія збереження професійного здоров'я, професійна стресостійкість (рис. 1).

Основними елементами моделі системи підготовки майбутніх учителів до збереження і зміцнення професійного здоров'я є:

- вихідні методологічні та теоретичні положення (основи), що обумовляють конструювання моделі підготовки і забезпечують спрямованість навчально-виховного процесу на підготовку у визначеному напрямку (ідеї системного, синергетичного, аксіологічного, культурологічного, акмеологічного, антропологічного, суб'єктного, діяльнісного та компетентнісного підходів, загальнофілософські принципи);

- детермінанти (фактори, умови підготовки);

- загальні і специфічні принципи підготовки;

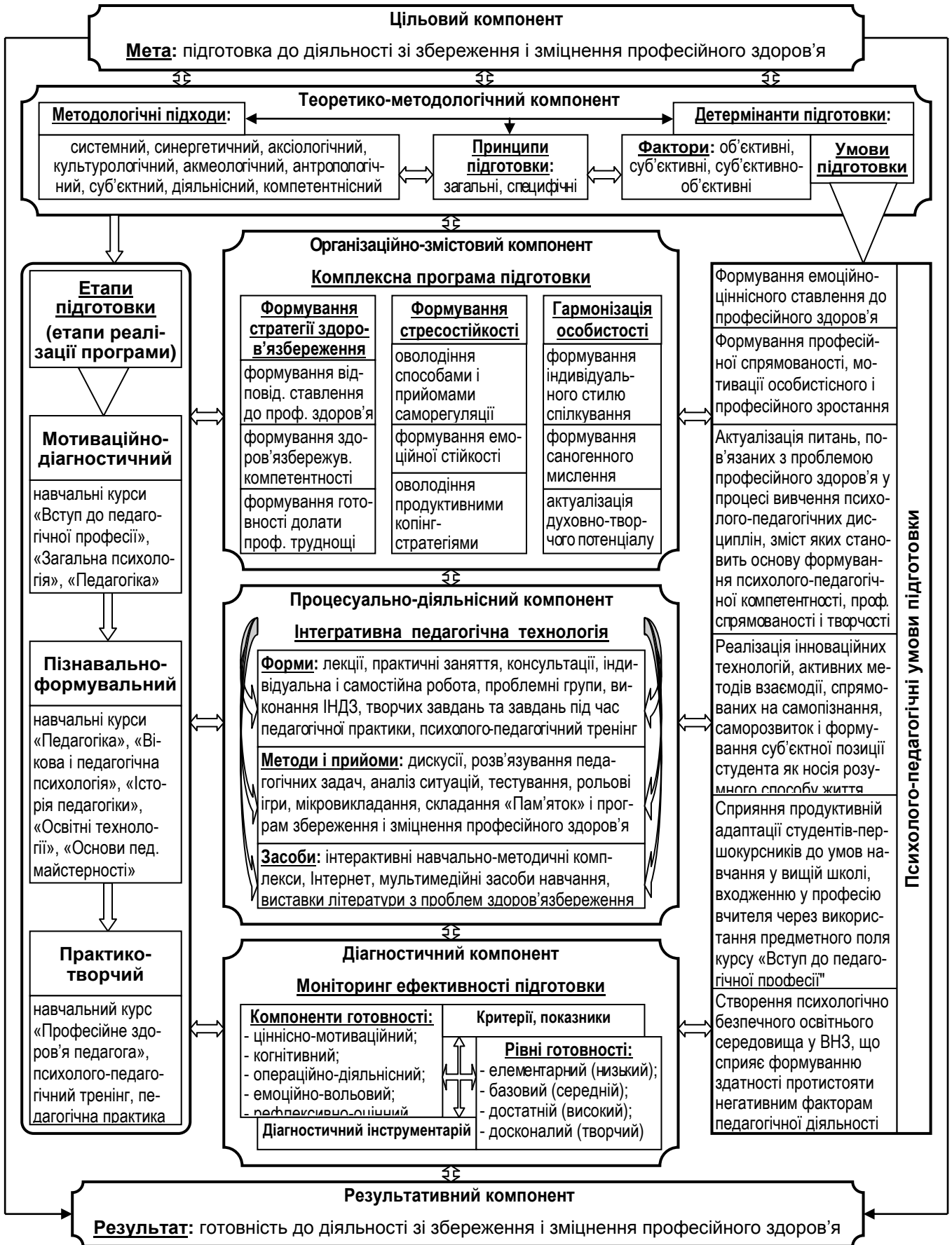

Рис. 1. Модель системи підготовки майбутніх учителів до збереження і зміцнення професійного здоров'я

– основні компоненти системи підготовки (цільовий, теоретико-методологічний, організаційно-змістовий, процесуально-діяльнісний, діагностичний, результативний);

– зміст підготовки, основу якої складає комплексна програма підготовки до діяльності зі збереження і зміцнення професійного здоров'я, що передбачає формування стратегії збереження професійного здоров'я, професійної стресостійкості, гармонізацію особистості майбутніх учителів через формування їх саногенного мислення, індивідуального стилю педагогічного спілкування та актуалізацію духовно-творчого потенціалу; – основні шляхи реалізації комплексної програми (лекційно-просвітницька робота, практичні заняття, індивідуальна консультативно-методична робота, тренінгові практика, виконання студентами системи спеціально розроблених завдань під час педагогічної практики, самостійна та науково-дослідна робота студентів);

– форми (лекції, практичні заняття, консультації, індивідуальна та самостійна робота, проблемні групи, психолого-педагогічний тренінг, виконання завдань під час педагогічної практики), методи (дискусії, розв'язування педагогічних задач, аналіз професійних ситуацій, тестування, рольові ігри, читання й обговорення науково-популярної літератури з проблем формування професійної стресостійкості, психологічні ігри, психомалюнки, мікрОВикладання, ігрове моделювання, презентації, відеоаналіз, «Пам'ятка з проблем здоров'ятворення», складання програм збереження і зміцнення професійного здоров'я, особистісного і професійного самовиховання, створення «Психологічної аптеки для вчителя») і засоби (посібники, інтерактивні навчально-методичні комплекси, Інтернет, виставки науково-популярної літератури з проблем здоров'язбереження) підготовки;

– психолого-педагогічні умови, які забезпечуватимуть ефективність підготовки студентів до збереження і зміцнення професійного здоров'я;

– етапи підготовки майбутніх вчителів до збереження і зміцнення професійного здоров'я (мотиваційно-діагностичний, пізнавально-формувальний, практико-творчий);

– критерії, показники рівнів – елементарного (низького), базового (середнього), достатнього (високого), досконалого (творчого) – сформованості компонентів готовності до діяльності зі збереження і зміцнення професійного здоров'я (ціннісно-мотиваційного, когнітивного, операційно-діялісного, емоційно-вольового, рефлексивно-оцінного).

Для побудови моделі процесу підготовки майбутніх учителів до збереження і зміцнення професійного здоров'я важливим є виокремлення етапів процесу, що досліджується, визначення цілей, змісту і засобів кожного етапу. Виходячи з логіки неперервного процесу професійного становлення вчителя, процесу формування готовності до педагогічної діяльності і, зокрема, до діяльності зі збереження та зміцнення професійного здоров'я, нами виокремлено такі ієрархічно взаємопов'язані етапи: мотиваційно-діагностичний, пізнавально-формувальний, практико-творчий.

Мета мотиваційно-діагностичного етапу полягала у:

– формуванні у майбутніх учителів ціннісного, відповідального ставлення до здоров'я як найважливішого життєвого і професійного пріоритету;

– підведенні студентів до усвідомлення значущості професійного здоров'я для успішної самореалізації в майбутній педагогічній діяльності;

– формуванні здоров'язбережних мотивів поведінки і потреби в збереженні професійного здоров'я, інтересу та позитивного емоційного ставлення до здоров'ятворчої діяльності;

– формуванні знань про природу, особливості, труднощі педагогічної діяльності, фактори, що негативно впливають на професійне здоров'я в процесі здійснення педагогічної діяльності, професійне самовиховання, саморозвиток, саморегуляцію;

– самопізнанні, діагностиці психологічних і психофізіологічних особливостей педагогічних здібностей, професійно важливих якостей, зокрема і тих, що необхідні для успішної здоров'ятворчої діяльності, у формуванні аутопсихологічної компетентності;

- формуванні педагогічної спрямованості, професійної самосвідомості;
- допомозі в успішній адаптації першокурсників до умов навчання у вищій школі;
- визначенні початкового (вихідного) рівня їх професійного здоров'я.

Ці питання актуалізуються, висвітлюються та вирішуються у процесі читання курсів «Вступ до педагогічної професії», «Загальна психологія», «Педагогіка». Перший етап спрямований на формування переважно мотиваційно-ціннісного, емоційно-вольового та рефлексивно-оцінного компонентів готовності до збереження і зміцнення професійного здоров'я. Варто зазначити, що при цьому також здійснюється цілеспрямований вплив і на окремі показники когнітивного та операційно-діяльнісного компонентів.

У результаті здійсненої на мотиваційно-діагностичному етапі роботи в майбутніх учителів актуалізується внутрішня суперечність між потребою в збереженні і зміцненні професійного здоров'я і недостатністю знань для здоров'ятворчої діяльності. Це і зумовлює перехід на наступний етап.

Пізнавально-формувальний етап спрямований на формування:

- системи знань про суть, функції, структуру, специфіку професійного здоров'я як складової загального здоров'я вчителя, чинники професійного здоров'я, взаємозв'язок педагогічної діяльності і професійного здоров'я, основні підходи, принципи, форми, методи, засоби збереження і зміцнення професійного здоров'я;
- саногенного мислення майбутніх педагогів;
- їх психолого-педагогічної компетентності;
- прагнення до самоосвіти в галузі здоров'язбереження;
- установок на саморозвиток, подолання професійних труднощів з найменшими втратами для здоров'я;
- визначення шляхів особистісного і професійного зростання студентів;
- умінь адекватно оцінювати свої сили, резерви організму, щоб їх раціонально використовувати, грамотно ними керувати;
- умінь самоаналізу, самооцінки, поведінки і досвіду здоров'язбережної діяльності, саморегуляції професійної діяльності;
- першооснов педагогічної майстерності, творчості, актуалізації та розвитку творчого потенціалу студентів.

Цей етап спрямовано переважно на формування когнітивного і рефлексивно-оцінного компонентів готовності до здоров'язбереження та частково операційно-діяльнісного компонента. Цьому сприяють заняття з педагогіки, вікової та педагогічної психології, історії педагогіки, освітніх технологій, а також індивідуальна та самостійна, наукова робота студентів. Наприкінці цього етапу актуалізується внутрішня суперечність між певними знаннями і невмінням їх використовувати у практичній діяльності.

Мета практико-творчого етапу полягає у формуванні:

- особистого досвіду і засвоєнні технологічної культури, технологій збереження і зміцнення професійного здоров'я, технологій самооздоровлення і самоцілення (самореабілітації);
 - стійких функціональних (емоційних) станів, що забезпечують психологічну стійкість у процесі здоров'ятворчої діяльності;
 - умінь діагностувати стан власного професійного здоров'я;
 - умінь проектувати свою навчальну діяльність з позицій здоров'язбереження;
 - умінь визначати цілі і завдання здоров'язбережної діяльності, способи її здійснення, прогнозувати майбутнє на основі реальних підстав, аутопсихологічної компетентності;
- а також:

– в актуалізації прагнення до самостійного творчого проектування програми збереження професійного здоров'я, що є основою побудови індивідуальної стратегії підтримання професійного здоров'я;

- у спонуканні студентів вести розумний спосіб життя;
- в активізації механізмів особистісної саморегуляції;
- у розвитку інтернальності щодо здоров'я і впевненості у власних силах;
- у визначенні шляхів особистісного і професійного зростання майбутніх учителів.

Цей етап передбачає цілеспрямований вплив на всі компоненти готовності до збереження і зміцнення професійного здоров'я, але переважно увага зосереджується на операційно-діяльнісному та рефлексивно-оцінному компонентах. Сформульовані завдання вирішуються у процесі читання курсу «Професійне здоров'я педагога», проведення психолого-педагогічного тренінгу, під час проходження практики.

Отже, створена модель системи підготовки майбутніх учителів до збереження і зміцнення професійного здоров'я відображає структурно-функціональну взаємодію основних компонентів підготовки (цільового, теоретико-методологічного, організаційно-змістового, процесуально-діяльнісного, діагностичного, результативного), принципів, детермінант (фактори, умови), етапів підготовки, критеріїв, показників визначення рівнів сформованості готовності до означеного виду діяльності. Запропонована модель системи підготовки майбутніх учителів до збереження і зміцнення професійного здоров'я реалізується на практиці через запровадження комплексної програми підготовки до діяльності у визначеному напрямку за допомогою інтегративної педагогічної технології та створення відповідних психолого-педагогічних умов.

Висвітленню практичних шляхів реалізації розробленої моделі системи підготовки майбутніх учителів до збереження і зміцнення професійного здоров'я будуть присвячені подальші наші публікації.

Література:

1. Ильин В. С. Формирование личности школьника (целостный процесс) / В. С. Ильин. – М. : Просвещение, 1984. – 144 с.
2. Краевский В. П. Общие основы педагогики: [учеб. для студ. высш. пед. завед.] / В. П. Краевский. – М. : Издат. центр «Академия», 2003. – 256 с.
3. Щербатых Ю. В. Психология стресса и методы коррекции: [учебное пособие] / Ю. В. Щербатых. – СПб. : Питер, 2008. – 256 с.

Мешко Г.М.

МОДЕЛЬ СИСТЕМЫ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ К СОХРАНЕНИЮ И УКРЕПЛЕНИЮ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ЗДОРОВЬЯ

В статье представлены результаты пилотажного исследования состояния профессионального здоровья учителей и уровня готовности студентов к деятельности по сохранению и укреплению своего здоровья. Обоснована модель системы подготовки будущих учителей к деятельности по сохранению и укреплению профессионального здоровья в процессе изучения психолого-педагогических дисциплин. Охарактеризованы структурные компоненты предложенной модели системы подготовки будущих учителей к сохранению и укреплению профессионального здоровья – теоретико-методологический, организационно-содержательный, процессуально-деятельностный, диагностический, результативный. Описаны этапы реализации системы подготовки будущих учителей к обозначенному виду деятельности – мотивационно-диагностический, познавательный-формирующий, практико-творческий.

Ключевые слова: будущие учителя, профессиональное здоровье, сохранение и укрепление профессионального здоровья, модель системы подготовки, компоненты системы подготовки.

Meshko G.M.

MODEL OF SYSTEM OF PREPARATION OF FUTURE TEACHERS TO PRESERVATION
AND STRENGTHENING OF THEIR PROFESSIONAL HEALTH

The relevance of material, stated in the article, is predefined by necessity of special preparation of future teachers to health creative activity and necessity of creation of model of system of such preparation. The results of pilotage research of state of professional health of teachers of modern school and level of preparedness of students – future teachers to presentation and strengthening of their health activity are presented in the article. The state of investigation of problem of preparation of future teachers to presentation and strengthening of professional health in psychological and educational science is analysed. The model of preparation system of future teachers to presentation and strengthening of their professional health activity in the process of study of psychological and pedagogical disciplines is grounded. The principles of creation of model of preparation system of future teachers to the marked type of activity (general didactic and specific one) are determined. The structural components of model of preparation system of future teachers presentation and strengthening of professional health: theoretical and methodological, organizational and semantic, procedural and public activity, diagnostic and productive are characterized. The stages of implementation of preparation system of future teachers: motivational and diagnostic, cognitive and forming, practical and creative are described. The creation of model of preparation system of future teachers to presentation and strengthening of professional health activity determines the necessity of development of practical ways of its realization.

Key words: future teachers, professional health, presentation and strengthening of professional health, model of preparation system, components of preparation system.

УДК 371.13+37.015.3+373.2+37.018.43

Нестеренко В.В.*

ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ЯК ПЕДАГОГІЧНА УМОВА
ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ
В СИСТЕМІ ЗАОЧНОГО НАВЧАННЯ

Статтю присвячено обґрунтуванню індивідуалізації освітнього процесу як педагогічної умови підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти в системі заочного навчання. Розглянуто поняття: «індивідуалізація» у педагогічних та психологічних дослідженнях; «індивідуалізація підготовки майбутнього педагога», яка відбувається під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників. Схарактеризовано сутність індивідуалізації освітнього процесу як педагогічної умови підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти в системі заочного навчання, яка створює можливості для індивідуальних проявів студентів, а також для коректування освітнього процесу у вищій і його вдосконалення на основі закономірностей індивідуального розвитку особистості.

Ключові слова: індивідуалізація, індивідуалізація освітнього процесу, підготовка майбутніх фахівців, педагогічна умова.

Більшість учених, які розробляють різні аспекти професійної підготовки майбутніх педагогів у вищій школі, переважно акцентують на формуванні особистісних якостей, які необхідні для успішного виконання професійно-педагогічної діяльності. Так, до 1930-х рр. праці педагогів обмежувалися здебільшого лише констатацією факту впливу індивідуальних якостей студентів на результативність їхнього навчання. При цьому основна увага приділялася віковим і психологічним особливостям.

З 30-х років ХХ ст. індивідуалізація навчального процесу розглядалася головним чином як засіб запобігання неуспішності і другорічництва серед школярів. Це було пов'язано з виконанням завдань ліквідації неписьменності, здійснення загального

* Нестеренко В.В.*